

КОСТЕНКО Г. Ф.,
кандидат військових наук,
доцент

*Дипломатична академія
України
при МЗС України*

**БАГАТО-
НАЦІОНАЛЬНА
КОНТР-
ТЕРОРИСТИЧНА
ОПЕРАЦІЯ:
МОНІТОРИНГ,
ПІДСУМКИ,
ПРОГНОЗ**

Наш моніторинг багатонаціональної контртерористичної операції, початок якої ми вважаємо 7 жовтня 2001 року, як початок в Афганістані операції “Незламна воля”, на наш погляд, дозволяє бачити геополітичну ситуацію наступною. Фаза виклику міжнародному співтовариству з боку міжнародного тероризму закінчилася, почалася фаза відповіді, що буде мати більш тривалий характер. В даний час прийнято вважати, що з вибухами на Манхетені світ змінився. Ми вважаємо, що він змінився раніше, а розуміння цього настало після атаки терористів.

Вважаємо, що тероризм залишається досить ефективним засобом зміни геополітичної обстановки. Вбивство П.А.Столипіна (1862-1911) визначило розвиток колишньої Російської імперії в новому напрямку і призвело до революції 1917 р. Сараєвське убивство спадкоємця австро-угорського престолу спровокувало Першу світову війну. Удар по Міжнародному торговому центрі 11 вересня 2001 року зірвав самоор-

ганізацію світового співтовариства і визначив принципово нові етапи гонки озброєнь, яких не було навіть у роки «холодної війни». З одного боку, вихід США з Договору по ПРО 1972 р. свідчить про початок нового витка боротьби за перевагу в області стратегічних озброєнь. З іншого боку, чергове засідання в Римі (у листопаді 2002 р.) Європейської робочої групи по зброї не смертельної дії дало масштабним розробкам зброї на нових фізичних принципах. Саме цьому виду озброєнь у сучасному світі приділяється роль основного засобу захисту від тероризму. І хоча його застосування має зворотні дії, воно може нести в собі небезпеку, порівнянну з ОМЗ, якщо буде випущено з-під контролю.

Наш аналіз показує, що в найближчі роки міжнародний тероризм збереже характер імпульсного типу як на макро-, так і на мікрорівнях, тобто у формі інтернаціональних організацій, нечисленних груп і одиночок-камікадзе. Їх дії збережуть різнонаправлені вектори – в середину держави або поза неї. Є підстави думати, що багатонаціональна контртерористична операція вперше в історії людства прийняла форму громадянської війни світового масштабу. І в цій війні буде багато несподіванок, тому що фактор невизначеності буде присутній постійно. Території країн і народів, включаючи Україну, стають зонами підвищеного ризику.

Прагнення до утримання величезних територій з населенням, що має ворожий настрій, під контролем військових і розвитку системи військових баз у всьому світі з економічної точки зору безперспективно. Якщо міжнародне співтовариство піде цим шляхом, то міжнародний тероризм може вважати свою мету досягнутою, тому що підвів не тільки окремі держави, але й усе світове співтовариство, до виснаження світової економіки. У цьому зв'язку є перспективним подальший розвиток міжнародного гуманітарного права (права війни), як цінності глобального характеру.

Є також підстави думати, що успіх у боротьбі з міжнародним тероризмом сучасними формами і методами може бути в основному частковим, тому що тероризм, в принципі, не можна цілком і остаточно ліквідувати. Але обмежити його можливості можна. Про це свідчить позитивний досвід дій охоронних відділень колишньої Російської імперії. Такі органи проіснували незначний період, але показали свою ефективність по запобіганню терористичних актів спочатку проти царської родини, а потім і проти державної адміністрації колишньої імперії. Ця проблема вже стала актуальною для України. Під час обговорення у Верховній Раді України проекту Закону “Про боротьбу з тероризмом” була представлена офіційна інформація, що за останні два роки в нашій країні скоєно 560 зло-

чинів терористичної спрямованості. Внаслідок чого загинуло 90 чоловік, включаючи 15 представників влади. А за даними МВС України за останні п'ять років у населення вилучено 25 000 одиниць стрілецької зброї, що рівнозначно 17 умовним стрілецьким полкам.

Низька ефективність боротьби із сучасним міжнародним тероризмом, на наш погляд, визначається низкою наступних факторів. По-перше, в даний час здійснена величезна робота з закриття джерел фінансування терористичних організацій і груп. Однак, подібні дії відсутні в сфері контролю за поширенням стрілецької зброї, боєприпасів до нього і вибухівки. За даними експертів ООН у світі в обороті вже знаходиться 639 млн. одиниць стрілецької зброї. По-друге, дотепер не знайдено компромісний варіант між дотриманням прав людини і контролем держави за суспільством. Саме у втраті державою своїх контрольних функцій над соціумом варто шукати причини розростання партизансько-терористичних дій. По-третє, у нас існує точка зору, що теорія сучасного тероризму розроблена глибше, ніж теорія боротьби з ним. Такий висновок впливає при комплексному аналізі теоретичної спадщини: Д.В. Давидова (1784-1839), Лоуренса Аравійського (1888-1935), М.А. Дробова (1891-1938), Е. Е. Месснера (1891-1974), Е.Ч.Гевари (1928-1967), а також мемуарної літератури за цією тематикою¹. По-четверте, партизансько-терористичні дії будуть мати циклічний характер, відрізнятися раптовістю, хитрістю, мобільністю, розмаїтістю форм і способів дій терористів, зсувом дій у великі міста і прагненням до оволодіння засобами масового знищення. На наш погляд, саме міська партизанська боротьба в даний час виводиться терористами на перший план. Ситуація особливо ускладниться, коли терористи-камікадзе стануть застосовувати дельтаплани. Це ускладнить ситуацію не тільки на суші, але й у повітрі. По-п'яте, задача боротьби з міжнародним тероризмом ускладнюється і тим, що багато партизансько-терористичних організацій стають втягненими в громадянські війни, кількість яких на планеті не зменшується.

Розростання тероризму спричиняє посилення контролюючих функцій держави². Поки важко оцінити масштаби втручання держави в особисте життя громадян і в економічну діяльність бізнесменів, але стає зрозумілим, що від цього вже не піти. Небезпеки, зв'язані з таким втручанням, вже відходять на другий план. Про це свідчить установа фінансового моніторингу у ведучих державах планети і зняття відбитків пальців при видачі в'їздної візи. Сучасне цивільне суспільство не має навичок соціального консенсусу. Цим воно тільки почало займатися і продовжить формуватися на радикально нових принципах, оскільки нічого так не об'єднує, як загальний во-

рог. У іншому випадку громадянське суспільство просто не виконає своєї стабілізуючої ролі. В даний час воно вже починає розуміти свою причетність до інтернаціональної боротьби з міжнародним тероризмом. Держава збереже втручання в життя громадянського суспільства, але вже як соціального гаранта. Сьогодні війну з міжнародним тероризмом ведуть спецслужби та збройні сили, і доки до них не приєднається громадянське суспільство, помітної ефективності не буде.

Говорячи про попередні підсумки багатонаціональної контртерористичної операції, варто відзначити, ще кілька найважливіших, на наш погляд, подій. По-перше, не вдалося домогтися єдності усіх ведучих держав світу в рамках антитерористичної коаліції. Відносини між існуючими центрами сили сьогодні далекі від гармонії. Більш того, геополітична ситуація характеризується вибухом антиамериканізму. По-друге, не відбулося кардинальних змін у відносинах між багатою Північчю і бідним Півднем, між індустріальним Заходом і Сходом, що живе за рахунок продажу нафти. Жорстокість релігійних етнічних конфліктів тільки зросла. По-третє, незважаючи на зусилля багатьох країн, зброя масового знищення і технологія його виробництва, ще в більшій мірі, виявилися поза контролем. Події навколо Іраку, Ірану і Північної Кореї продемонстрували занепад існуючої системи міжнародного контролю в цій області. По-четверте, стає очевидною відсутність у міжнародного співтовариства єдиного стратегічного плану ліквідації тероризму. Природа міжнародного тероризму сприяє однобічності відповідних дій. Хоча терористи і становлять небезпеку для усього світу, вони атакують окремі країни. Держави, що підлягають атакам, як правило, відразу займають більш тверду позицію стосовно терористів. У той час як країни, що не стали їхньою мішенню, віддають перевагу більш м'якій, почасти філософсько-споглядальній ролі. Тому, наприклад, Велика Британія, Ізраїль, Росія і Франція так і не дочекалися загального схвалення своєї боротьби і навіть не виробили власної антитерористичної стратегії. США стали на цей шлях зовсім нещодавно і відразу ж встигли потрапити під жорстку критику за свою однобічність.

Стає очевидним, що підвищення ефективності боротьби з міжнародним тероризмом потребує від міжнародного співтовариства великої концентрації ресурсів протягом тривалого часу³. Щорічні багатомільярдні витрати на підготовку і проведення багатонаціональної контртерористичної операції, очевидно, необхідно помножити на 20...30 років і отриманий добуток відняти від національних доходів держав, що взяли на себе обов'язок знищити основи міжнародного тероризму. Приймаючи до уваги глобальний характер міжна-

родного тероризму, вважаємо, що буде помітно підвищуватися політична роль усіх держав, що стали на шлях ліквідації неконституційних воєнізованих організацій. Навіть, якщо ці держави слабкі в економічному і політичному відношенні, буде зростати і роль колективних дій країн і народів, а також розуміння ними, що небезпека для них може виходити з будь-якого місця земної кулі. Такий розвиток геополітичної ситуації може в корені змінити відношення сильних держав до слабких країн, тому що саме від слабких і надалі будуть постійно виходити дестабілізуючі і небезпечні дії.

На наш погляд, у доступній для огляду перспективі, військове містечтво, як специфічна область людської діяльності, буде розвиватися за трьома основними напрямками.

Перший. Підготовка і ведення симетричних воєн державами з рівними технологічними і ресурсними можливостями. Прикладом такої війни може слугувати ірако-іранська війна.

Другий. Підготовка і ведення асиметричних воєн, участь у яких приймають держави або їхні коаліції з непомірними технологічними і ресурсними потенціалами. Як це було в 1991 р. у Перській затоці.

Третій. Безконтактні війни. Їхній можливий сценарій ми бачимо в діях сил НАТО в Югославії у 1999 р. Саме такі дії є найбільш перспективними для ліквідації інфраструктури і членів партизансько-терористичних організацій.

Історичний досвід свідчить, що на всіх етапах свого розвитку людство завжди знаходило гідний вихід зі складних ситуацій. Буде знайдено рішення проблеми ліквідації основ міжнародного тероризму і цього разу. Ми віримо в це. Але такі дії зажадають величезних людських і матеріальних ресурсів. Ми сподіваємося, що дії України при цьому будуть відповідати її можливостям і національним інтересам.

ПОСИЛАННЯ

- ¹ Див.: Гевара Э.Ч. Партизанская война: Малая война (Организация и тактика боевых действий малых подразделений): Хрестоматия / Сост. А.Е.Тарас. – Мн.: Харвест, 1998. – С.178-314; Давыдов Д.В. Военные записки / Предис. О.Михайлова. – М.: Воениздат, 1982; Дробов М.А. Малая война: партизанство и диверсии // Альманах "Вымпел". – 1998. – №1 (7); Лоуренс Т.Э. (Лоуренс Аравийский). Восстание в пустыне: Сб./ Пер. с англ. – М.: ООО "Издательство АСГ", СПб.: Terra Fantastical, 2002.

- ² Див.: Месснер Э.Е. Всемирная мятежевойна / Военная мысль в изгнании: Творчество русской военной эмиграции (Российский военный сборник. Выпуск 16). – М.: Военный университет, 1999. – С.267-269.
- ³ Див.: Месснер Э.Е. Лик современной войны / Военная мысль в изгнании: Творчество русской военной эмиграции (Российский военный сборник. Выпуск 16). – М.: Военный университет, 1999. – С. 370-410; Месснер Э.Е. Мятеж – имя третьей всемирной / Военная мысль в изгнании: Творчество русской военной эмиграции (Российский военный сборник. Выпуск 16). – М.: Военный университет, 1999. – С. 344-350.

Надійшла до редакції 09.01.2003